

דבר העורך

8 שבועות!!!

8.
כז, 8.
!!!!8

פיטל

פיטל העגלון הפך ברבות השנים לחלק בלתי נפרד משקלוב העיר, שברוסיה הלבנה. **זאת** למודע, כי שקלוב העיר, לא עיר רגילה היתה כלל ועיקר. באותם ימים היתה מלאה וגדושה בגדולי תורה, מתמידים גדולים ותלמידי חכמים. בניו של הגאון מוילנא זכר צדיק לברכה מספרים בהקדמה לביאור אביהם לשולחן ערוך, כי העיר הודרכה על ידו ונהגה על פיו בכל דבר ועניין הנוגע לדרכי לימוד התורה.

כשם שהכל הכירו את הבית החרב שבמבואות העיר, אשר לפני מאות בשנים לן בו לילה אחד מלך ממלכי אירופה ומצא בו את מותו, כך הכירו את פיטל ואת עגלתו.

סוסיו היו ישישים באים בימים, הוא והם היו מזדדים ביחד ברחובות העיר בתורם אחר פרנסה מזדמנת, אולי מאן דהוא אשר דרכו אינו אצח לו ייאות להזמינו לנסיעה קלה, לא רחוקה. הוא וסוסיו כבר אינם מסוגלים לעמוד בתנאי דרך קשים, או בנסיעה ארוכה. מידי עשרים רגע הם נעצרים להפוגה קלה, מתנשפים, לוגמים מעט מים, פיטל משליך להם מעט קש ממרומי כסא העגלון, וממשיכים הלאה.

יודעי דבר מספרים, כי יותר משהיו פיטל וסוסיו-ישישיו מסייעים את אנשי שקלוב, היו אנשי שקלוב מסייעים את פיטל ואת פמלייתו. לא אחת אירע, כי עצמותיהם החורקות של בעלי החיים איחרו להגיב להוראותיו הרפואיות של האוחז במושכות, והתוצאה היתה בלתי נמנעת. הדרדרות לשולי הדרך, או שקיעה בביצת בוץ

דף יג/ב קשין גרים לישראל כספחת
ועל גרי הצדק ועלינו

מצווה מן התורה לאהוב את הגר, "ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים" (דברים י"ט), "שכל הנכנס תחת כנפי השכינה, אנו מצווים על אהבתו בשתי מצוות עשה, אחת מפני שהוא בכלל רעים" - ישראל - "ואחת מפני שהוא גר" (רמב"ם הלכות דעות פ"ו הל' ד'). "שמפני שנכנס בתורתנו הוסיף השי"ת אהבה על אהבתו וייחד לו מצוה נוספת" (ספר המצוות להרמב"ם מ"ע ר"ז, ועי' החינוך מצוה תל"א). הראשונים מוסיפים ומאריכים בכך שהתורה הוסיפה בחיוב אהבת הגר, יתר על חיוב כיבוד אב ואם (תשובות הרמב"ם הוצ' פריימן סי' שס"ט בתשובתו לר' עובדיה גר צדק, ע"ש בארוכה), זאת, מלבד החובה להתייחס אליו כאל יהודי מבטן ומלידה ולא להפלותו לרעה במאומה (פ"י הר"י פרלא לסהמ"צ לרס"ג עשה פ"ב בדעת רס"ג ובעל אזהרות אתה הנחלת, ע"ש בארוכה).

גלגולה של נשמת הגר: רבותינו הראשונים מתייחסים גם לחלק הנסתר, הנגלה ליודעי ח"ן, וכותבים, כי נשמתו של גר הצדק היתה מיועדת להיוולד בגוף של יהודי, וסיבות צדדיות גרמו לכך שהתגלגלה בנוכרי. בתשובות המיוחסות לבעלי התוספות (שו"ת בעלי התוספות נספח א' סעיף 19) הם כותבים זאת לגבי גמרתנו האומרת, כי "אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף": "מורי חמי זצ"ל אמר בשם הר"י חסיד זצ"ל, פירוש: חדר יש ברקיע וגוף שמו וכל הנשמות העתידות לינתן בבני אדם בתוכו, ומלאך הממונה... לוקח מן החדר ומשים במעי אשה. ולפעמים... ולפעמים משים נשמה שראויה להיות יהודי במעי גויה, ואותו נעשה גר".

כעת, נתבונן במשפט נוסף המובא בגמרתנו וננסה להבינו. "קשין גרים לישראל כספחת". רש"י מסביר, כי מאחר שפעמים שיש מגרי הצדק שאינם בקיאים במצוות בתחילת דרכם, עלולה לבוא פורענות על ידם, וכמו כן, ישראל עלולים ללמוד ממעשיהם עד אשר יספיקו ללמוד את המצוות לאשורן. יש מי שפירש, אומר רש"י, כי הגרים קשים לישראל, מפני ש"כל ישראל ערביין זה לזה", היינו: כל יהודי נושא על כתפיו אחריות למעשיו של רעהו היהודי, כאשר יש בידו למנוע את מעשה העבירה, ואם לא עשה כן, הרי הוא נתפס בעונו, אף כי אין עונשו חמור כעונשו של החוטא [לבד משבועה, שנאמר בה "לא ינקה" ועבירות חמורות. עיי' תוס' שבועות לט"א ד"ה "שנאמר"]. מעתה, הצטרפותם של גרים לישראל, מוסיפה מטלה כבדה על היהודים, לשמור גם על המצטרפים החדשים, ואם אינם עושים כן, חטא ועוון בא עליהם. אולם, רש"י דוחה פירוש זה על הסף, משום שלדעתו, רק זרע אברהם יצחק ויעקב קיבלו על עצמם ערבות הדדית, אך בערבות זו לא נכללו הגרים אשר יצטרפו לעם ישראל במהלך השנים! [ועיי'ש שהוכיח כן מסוטה לז/ב].

היהודי ערב לגר, הגר אינו ערב ליהודי: המהרי"ט (קידושין ע"ב) חולק על כך למחצה, לאחר שהוא מוכיח (משבועות לט"א וממדרש בפרשת ניצבים), כי גם הגרים בכלל ערבות, ואף סברה יש בדבר, שהרי חיוב הערבות נובע מן החובה המוטלת על כל יהודי למחות בחבירו העומד לעשות עבירה, ואין כל סיבה שיהודי לא יהא ערב לגר צדק. אולם, הוא טוען, כי היהודי ערב כלפי גר הצדק, ואילו גר הצדק אינו ערב כלפי היהודי! שכן, גר הצדק אינו מסוגל למחות, זה עתה הצטרף לאומה חדשה, מנהגים חדשים, הלכות חדשות, הוא אינו מהין למחות באחרים, אי אפשר להטיל עליו זאת [ועיי'ש שביאר לפי"ז את הפסוקים בפרשת ניצבים שמהם חז"ל דרשו שגשו ערבים זה לזה].

היו שרצו לומר, כי מנידון זה נובעת ההשלכה הבא. כידוע, במצוות מסויימות יהודי

לעילוי נשמת

הר"ר יהודה לקס ז"ל
ב"ר שלום ז"ל
נלב"ע כ"ב טבת תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י זוגתו מרת **חנה לקס** שתחי' ב"ב ילדיו י. לקס, שוהם. ג. לקס גני טל, ד.לקליין גבעת שמואל, מ. בוקובה ב"ב

לעילוי נשמת

מרת **יידל עליזה מי-זהב** ע"ה
בת הר"ר מאיר ז"ל
נלב"ע כ"ז טבת תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י בניה ידידיו הר"ר **מנחם, גבריאל ואוריאל מי - זהב** ומשפחותיהם שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל מונדרר** ז"ל
ב"ר פנחס ז"ל נלב"ע י"ט טבת
וזוג יקרת **שרה מונדרר** ע"ה
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע י"ט טבת
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י ידידיו הר"ר **יעקב פנחס מונדרר** וזוגי מרת **מרים** שיחיו - בלגיה

יכול להוציא את חבריו ידי חובה. הנה, בליל שבת ראש המשפחה מקדש על היין, גם אם כבר שמע קידוש במקום אחר, וכל בני הבית יוצאים ידי חובה בברכת הקידוש, זאת, מדין "כל ישראל ערבים זה לזה". כלומר, מאחר שכל יהודי ערב לקיום המצוות של חבריו, הרי הוא כערב לחוב הפורע את חובו של הלווה. מעתה, כאשר נתבקש להכריע אם בכוחו של גר צדק להוציא אחרים ידי חובת מצווה, כגון, לגשת לפני העמוד כשליח ציבור וכדומה, נמצא, כי אם אינו ערב לאחיו היהודים, גם אינו יכול להוציאם ידי חובה! (עיי' "דגול מרבה" סי' רע"ג שדן לגבי נשים, וציין את דברי התוס' לגבי גר. ועיי' בהגהות רע"א).

ברם, הפוסקים הדנים בנושא כותבים, כי להלכה הדברים אינם נכונים, כמוכח במשנה (ביכורים פ"א משנה ד') ובהלכה ("שולחן ערוך" או"ח סי' נ"ג סעי' י"ט), שגר צדק יוצא ידי חובת המצוות על ידי אחרים, וגם מוציא אחרים ידי חובה (עיי' "פרי מגדים" - פתיחה כוללת חלק שלישי אות כ"ט, שו"ת "מנחת יצחק" ח"ג סי' נ"ד אות כ', ועוד). בספר הערות משיעורי הגר"ש אלישיב שליט"א מבאר, כי אין כוונת רש"י והמהרי"ט לטעון, כי הגרים אינם בכלל ערבות כלל, אלא שחומרת העונש המוטלת עליהם בגין ערבות זו, מופחתת מן העונש המוטל על יהודי שהיה בידו למנוע עבירה, שהרי גרים הם. ברם, מאחר שהם בכלל הערבות ההדדית, אין כל עילה לכך שלא ייצאו ידי חובה מאחרים וכמו כן יוציאו אחרים ידי חובה.

דף יז/א ולא אמרן אלא דלא גז מידי בתרייהו

חיתוך כפיס עץ מן השולחן לאחר גזיזת ציפורנים, מדוע ולמה

מנהגים רבים ושונים יש בשעת גזיזת הציפורניים ולאחריהם. אחד המנהגים שרווח בעבר בתפוצות ישראל היה לנסר כפיס עץ זעיר מלוח השולחן לאחר סיום גזיזת הציפורניים. על מה ולמה - במאמר שלפנינו.

יש מן האחרונים (ראה "שמירת הגוף והנפש" סי' ס"ח אות י"ט) המביאים את גמרתנו כמקור למנהג זה. סוגייתנו מפליגה בסכנה העלולה להגרם על ידי השלכת ציפורניים גזוזות למדריך כף רגל - שהמעוברות עלולות להנזק מכך ביותר - תוך כדי שהיא מצוינת, כי הדברים אינם אמורים אלא כאשר הציפורניים ניטלו במספרים; ציפורני הידיים והרגליים ניטלו באותו יום; ובעל המספרים לא חתך בהם דבר מה לאחר מכן.

בספר "מטעמים" (ערך ציפורניים אות א') כותב, כי מקורו של מנהג חיתוך כפיס עץ מן השולחן דווקא, הוא ברש"י ישן. בנביא ירמיה (יז/א) נאמר, "בצפורן שמיר חרושה על לוח לבם ולקרנות מזבחותיהם". רש"י כותב: "ואחר שחתך ציפורניו יחתוך מעט מלוח השולחן הדומה למזבח מארבע קרנות השולחן" (הובא בספר "שמירת הגוף והנפש" סי' ס"ח אות י"ט, בשם סידור לקוטי צב"ל). בספר "מטה אפרים" (סי' תר"ו סעי' ח' בהג"ה) העיר, כי אין ראוי לחתוך מן השולחן הדומה למזבח, אך יש לחתוך דבר כל שהוא.

לעומת זאת, החיד"א ("מחזיק ברכה" והובאו דבריו ב"שערי תשובה" הל' שבת ס"ח רמ"א) מבטל מנהג זה, "ומה שנוהגין לחתוך איזה דבר אחר נטילת הציפורניים, אין לחוש לזה". דבריו של החיד"א נובעים מהמשך גמרתנו המבטלת את הדברים ואומרת, "ולא היא, לכולא מילתא חיישינן", היינו: מה שנאמר, שהסכנה אינה אלא בציפורניים שניטלו במספרים, ודווקא כאשר ציפורני הידיים והרגליים ניטלו באותו יום, וכאשר בעל המספרים חותך בהם דבר מה נוסף הסכנה בטלה - אינו נכון. מעתה, בלתי מובן כלל כיצד השתרש בעם ישראל מנהג שאין בו ממש.

הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל, רבה של וינא (שו"ת "בצל החכמה" ח"ג סי' נ"ד), מפרש את גמרתנו באופן הבא, כדי להסביר את מנהג ישראל. תחילה הגמרא מביאה את דברי רבי שמעון בר יוחאי, כי הנוטל את ציפורניו וזורקן מתחייב בנפשו ודמו בראשו. לאחר מכן היא מונה את האופנים הנזכרים אשר בהם אין נשקפת כל סכנה מציפורניים נטולות, ולאחר מכן, כאשר היא חוזרת בה ואומרת ש"לכולא מילתא חיישינן", היא אינה מחזירה את רמת הסכנה לדרגתה החמורה - מתחייב בדמו ובנפשו, אלא הסכנה היא ברמת חשש - לכולא מילתא חיישינן. זו הסיבה, שהתפשט מנהג קציצת כפיס העץ, כדי להפחית את הסכנה מהתחייבות בנפש, לחשש מועט ופחות מזה (ועיי' בספר "שמירת הגוף והנפש" שם, ע"ד התמיהה על דברי ה"ערוך השולחן" סי' ר"ס סי' ס"ו).

מעניין לציין, כי בספר "דרכי חיים ושלוש" (סי' שני"ג) כתב, שניסור כפיס העץ הקטן אינו נעשה על ידי הסכין שבו הציפורניים ניטלו, אלא באמצעות הציפורן החתוכה... רבינו ה"חפץ חיים" זצ"ל, אינו מביא להלכה את המנהגים הללו להצלה מן הסכנה העלולה להגרם מן הציפורניים הגזוזות, ברם, הוא מזכיר ("משנה ברורה" סי' ר"ס ס"ק ו') את דברי הגמרא במסכת מועד קטן (נח/א), כי הציפורן הגזוזה מזיקה כאשר דורכים עליה במקום שבו הושלכה לראשונה לאחר גזיזתה, אך אם הוזזה ממקומה, שוב אינה מזיקה. לפיכך, כתב ה"משנה ברורה", כי הגזוז את ציפורניו במקום שיש בו חשש כי אלו שתדרכנה עליו תבאנה לידי סכנה, יטאטא את המקום ובכך יזיז את הציפורניים הגזוזות שנפלו, ויש שכתבו כי יטאטא את כל החדר, מפני שהסכנה חולפת אך ורק כאשר הן מוצאות מן החדר לחלוטין.

ראוי לחתום מאמר זה בדברי ה"ערוך השולחן" (שם): "וכל דברי חז"ל נאמנו מאד, והמה עניינים סגוליים שנעלמה מטבע השכל".

דף יז/א האוכל שום קלוף וביצה קלופה

ביצה קלופה בחג השבועות ובליל הסדר

סמיכה, לא היו אירוע נדיר עבור פייטל וסוסיו. לא פלא, איפוא, שפייטל, עגלתו החבוטה וסוסיו הלאים, היו מוכרים לכל אנשי העיר.

ויהי היום, נפל דבר במשקלוב. **סוסיו** של פייטל נראו משוטטים בחצר ביתו בחוסר מעש, העגלה הנושנה חנתה בפאתי החצר, ופייטל איננו. שעות הבוקר הללו, תנועת הסוחרים פינתה את מקומה לתינוקות של בית רבן, והללו כמו גם הללו הביעו את תמיכתם, פייטל איהו?

כעבור זמן מה פשטה השמועה, פייטל נטש את סוסיו, זנח את עגלתו. שנתיים ימים חלפו עד שפייטל שב וטיפס על עגלתו וחזר להנהיג את סוסיו. מה אירע? מדוע פייטל נטש את סוסיו, ומה הסיבה שלבסוף הוא חזר אליהם כאילו מאדם לא אירע? הסכימו ושמו.

בבוקרו של יום, היה פייטל נוהג להצטופף עם יתר חבריו העגלונים בבית המרוח המקומי, לשתיית מעט יי"ש לפני תחילת העבודה המפרכת. פייטל נהג להקדים לבוא. בודד היה יושב על הספסל שליד התנור, מחכה את כפות ידיו זו בזו ולוגם טיפין טיפין מן היי"ש שהגיש לו רעו הטוב, בעל המקום.

בה אחר זה היו נכנסים חבריו, איש איש וסיפוריו, איש איש ומנהגיו. זה שתה כוסית, וזה הגיר אל גורנו כוס עצמות מיסדים, וגם זה היה אומר, רק בשביל ההתחלה. בין לגימה ללגימה, היתה מתפתחת שיחה דוחקת בין העגלונים, זה אומר בכה, אחרים דוחים את דבריו בתקיפות, עגלונים נוספים מתעבים, ופעמים רבות החבורה היתה מתפזרת ללא הכרעה וללא הסכמה.

אותו יום, אירע לפייטל דבר מה מחרד, אשר מחמתו הוא נטש את עבודתו לשנתיים ימים. דרכם בכל יום, התכנסו העגלונים והחלו משוחחים ביניהם. אם חשבכם כי עגלון משקלוב נהגו להתווכח על גדל צירי העגלה, או על סוג המספא הזול ביותר, טעיתם טעות חמורה.

בתחילת היום, היו יהודים יקרים מפז אלו, מתווכחים בסוגיות שבתלמוד: כך גם אירע באותו יום...

ואם העוף יוכשר על ידי מחשבה לקבל טומאה...

אבל בטומאת בית הבליעה... הלא...

ברם, מה שסופו לטמא טומאה חמורה...

אין זה פשוט כל כך; הראבי"ד משיג על הרמב"ם...

הכל השתתפו בשיחה בעירנות.

בשלב מסוים, פייטל חיווה את דעתו על השאלה הנדונה, אך מיד העירו לו, כי דבריו נסתרים ממשנה מפורשת בסדר טהרות!

נדדע פייטל העלון עד עמקי נשמתו ותסער רוחו. מה לו עגלתו וסוסיו, לשם מה לו מושכות, אם הוא שוכח משנה מפורשת! משנה מפורשת, פייטל, ראה לאן הדרדרת, יסר את עצמו בשוטים.

בו ברגע, פייטל נטש את עבודת העגלונות, ובמשך שנתיים היה ספון בין כתלי בית המדרש בשקלוב, חזר ושינן את משניות סדר טהרות, עד שחזר וידעם על בוריים.

עת, לאחר שנתיים, הוא חש רגוע ושלו, באפשרותו לשוב אל עבודתו, לחזור ולהסב עם רעיו העגלונים, אחר שהתעלה אל מדרגתם. גם הוא יודע את כל סדר טהרות על פה!

את המעשה המופלא סיפר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זכר צדיק לברכה, וברבות הימים, בנו, הגאון רבי שמואל אויערבאך שליט"א, שב וסיפר את המעשה בהספידו את אביו: "כה היה אומר אבא - שומעים אתם? לא לדעת משנה!!! אין אסון מזה!!".

יהודי יקר ואהוב.

הצטרף עוד היום לשיעור הדף היומי. עוד משנה, עוד דף גמרא. הוזהר את נשמתך בטל החיים, ואך טוב ואושר ישכנו באהלך.

טלפן עכשיו למוקד מאורות הדף היומי 03-6164725.

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מזמין לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובת: ת.ד. 471 בני ברק. טל: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורך

פנינים

מעשיך ומעשי הקב"ה

פעם פגש רבי הלל מקאלמאי באדם אחד ושאלו מה מעשיו, ענה האיש: ברוך ה' יש לי פרנסה. חזר ו' הלל על השאלה בשנית, ושוב ענה האיש: ברוך ה' יש לי ילדים... ברוך ה' יש לי בריאות טובה... כשחזר רבי הלל על השאלה בשלישית, הבין האיש כי מכוון הוא לרמוז לו דבר מה. **פתח** ר' הלל ואמר: כל מה שספירת אינם מעשיך! אלו הם מעשיו של הקב"ה אשר נתן לך ילדים, העניק בריאות, ושלח לך פרנסה. שאלתי היא מה הם מעשיך שלך... ('תולדות וחייו יוסף', ברעב).

דף טז/ב הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים **תפילה על יראת שמים - נענית** גמרתנו מביאה את דברי רבי חנינא, ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". **פירוש** הרבי מקוקצ' זצ"ל: תפילה שאדם מתפלל, עולה למרומים והיא תלויה בהחלטת שמים אם להענות לה אם לאו. אולם, תפילה על יראת שמים אינה נשקלת, היא נענית תיכף ומיד... ('אמרי שמאי', ברכות).

דף טז/ב הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים **יש צורך לבקש שוב על יראת שמים** בברכת החדש או אומרים "חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא", ולאחר מכן או כופלים ואומרים "חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים". הלמאי? **יש** המפרשים כי כוונת הבקשה השניה היא לחיים שיש בהם אהבת יראת שמים - אהבת תורה ויראת שמים. אולם, זקני החסידים נוהגים היו לומר: אמת שביקשנו על יראת שמים, אולם אחר כך חזרנו וביקשנו "יעשר וכבוד"; עם עושר וכבוד יש צורך ליראת שמים נוספת ומיוחדת...

דף טז/ב ארבעה דברים הקב"ה שונאן ואני אחת **שנאה בטבע** פעם שהה הגרי"ז מבריסק זצ"ל בוילנא, ואחד ממקורביו הביע בפניו את התפעלותו משער מפואר אשר הוקם על ידי הקומוניסטים לרגל האחד במאי. **אמר** לו הגרי"ז: כיצד ניתן להתפעל וליהנות ולשבח דבר שעשו שונאיו של הקב"ה? הנה, המשיך, הגמרא כאן אומרת בשם רשב"י "ארבעה דברים הקב"ה שונאן ואני אחת אוהבין". מה פשר תוספת זו "ואני איני אוהבין"? בא רשב"י לומר, שמלבד שהקב"ה שונאן, אף אני בטבעי מתעב דברים כאלו שהקב"ה שונא... עלינו להתרגל לבלתי אהוב בטבע אלו ששנאת שמים נודפת מהם...

דף יז/א בצל קלוף וביצה קלופה **מלאכה לכבוד שבת** הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל היה רגיל לומר טעם מעניין ששמע לאכילת בצל וביצה - ציבלה- ביום שבת קודש. מאחר שאין להלץ בצל וביצה קלופים, הרי שיש לעשות את המאכל ביום שבת קודש בלבד, ונמצא שניכר לכל שהוכן לכבוד היום... ('הליכה שלמה').

דף יז/א חסיד שורפן **איזהו חסיד** בגמרתנו מבואר, כי השורף את ציפורניו הגוזזות, הרי הוא "חסיד". **בעלי** התוספות (ד"ה "שורפן חסיד") כותבים בשם ה"ערוך", כי הוא חסיד על שם שהוא שורף את ציפורניו, אף על פי ששריפת חלקים מן הגוף מזיקה לאדם. **אמר** על כך החסיד רבי גודל אייזנר זצ"ל: חסיד הוא זה שהזיקו של אחר גרוע בעיניו יותר מהזיקו שלו עצמו...

דף כב/א ארחיה... קרי עליה סוד ה' ליראיו **חוש הריח** יראת ה', מבאר המהרש"א, מעניקה לאדם יכולת הרחה מופלאה. הן כך טמור בו במשיח, "והריחו ביראת ה'", הוא יכיר את טיבו של כל אדם על ידי הרחה, משום היראת שמים שתהא בו במשיח. **בהזדמנות** מסויימת התבטא הגר"א לאפיאן זצ"ל על האדמו"ר מגור בעל ה"שפת אמת" שהרגיש בו בעניין כלשהו: לאדמו"רים הגדולים היה חוש הריח...

למדנו בסוגייתנו, כי אין לאכול שום, בצל או ביצה קלופים שעבר עליהם הלילה, מפני הסכנה. כיום, רבים נוהרים גם שלא לאכול צנון קלוף שחלף עליו לילה, אך רוב ספרי הפוסקים אינם מזכירים זאת, ויש שכתבו, כי אין לו כל מקור (שו"ת "קב וזה" ס"י י"ד). על הפרטים השונים הנוגעים לאיסור זה, הפוסקים דנו בהרחבה, כגון, הביצה הלזו מבושלת היא או חיה; האם לא כחה תקפה של הסכנה גם בימינו? על כך ועוד במאמר הבא. **המשפט שפוענח על ידי הגר"מ שפירא זצ"ל:** משפט בלתי מובן בהגהות מרדכי לשבת (פרק המוציא י"י), פוענח להפליא בידי הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, מחולל ומייסד הדף היומי. בהגהות המרדכי נאמר בשם המהר"ם מרוטנבורג: "ומביצה קלופה, ששאלתם אותי אמאי לא חיישינן לרוח רעה, יפה כתבתם, דדילמא לא שכיח בינינו, אי נמי כתבי הקודש שעליהן מצילין" - בדבר מה ששאלת על ביצה קלופה, בימינו אין לחשוש מאכילת ביצה קלופה מפני שהסכנה אינה שכיחה, וכמו כן "כתבי הקודש שעליהן מצילין". דברים חסרי פשר.

כתיבת פסוק על ביצה קשה: הגר"מ שפירא זצ"ל (בהסכמתו לספר "שלחן חי") פענח את הדברים בפשטות: ה"רוקח" כותב (הל' שבועות ס"י רצ"ו), כי "מנהג אבותינו" ללמוד ביום חג השבועות עם הילדים הקטנים, ובתוך הלימוד נוהגים להביא בפניהם ביצה קלופה ומבושלת, ועליה כתוב הפסוק "ויאמר אלי בן אדם", הרב קורא את הפסוק תיבה אחר תיבה והינוקא מחרה מחזיק אחריו, ולאחר מכן הוא אוכל את הביצה. כמובן, כי כתיבת הפסוק על הביצה נעשתה לפני החג, וממילא גם בישול הביצה, שהרי אין אפשרות לכתוב על ביצה רכה ולבשלה. נמצא שהזאטוט נגס בביצה קלופה שחלף עליה לילה שלם! לפיכך, שאל נשאל רבי אלעזר מגרמיזא, בעל ה"רוקח", מדוע אין חוששים לדברי גמרתנו. על כך הוא השיב, כי יתכן שבימינו אין לחשוש לרוח רעה זו, וכמו כן, יתכן שכתבי הקודש, היינו: הפסוק אשר נכתב על הביצה, מגינים ומצילים מפני רוח רעה... אם אכן נכון ויציב פירושו של רבי מאיר שפירא זצ"ל, הרי זו הוכחה ברורה לכך שהביצה המדוברת בגמרתנו מבושלת היא, שהרי על ביצה חיה אין אפשרות לכתוב מאומה ("שמירת הגוף והנפש" ס"י ג' הערה ו').

תירוצו הראשון של המהר"ם מרוטנבורג, כי יתכן שבזמנינו אין חשש סכנה, משמש פוסקים רבים כדי להתיר אכילת ביצה קלופה בצירוף עם היתרים נוספים, כביטול ברוב וכדומה. סביב תירוצו זה התפתח משא ומתן מעניין, אם לשונו "ודלמא" - אולי, היא משום שהוא מסופק במהימנותו של יישוב זה, או שמא לא כתב כן אלא בלשון ענווה (שו"ת מהרש"ם ח"ד ס"י קמ"ח ושו"ת "הר צבי" יו"ד ס"י ע"ד ועוד). למעשה, רבים מרבותינו האחרונים נקטו להחמיר בדבר (עיי' "שמירת הגוף והנפש" שם הערה א'). **ביצה קלופה לארוחת ערב ולארוחת בוקר - אפשרי:** האדמו"ר מצאנז זצ"ל, בעל שו"ת "דברי יציב" (יו"ד ס"י ל"א), חוקר: לילה זה שצריך לחלוף על ביצה קלופה כדי שלא תאכל - מה הוא. האם ביצה שקולפה לפני עלות השחר, נחשבת כביצה שעבר עליה לילה, או שמא דווקא ביצה שקולפה לפני חצות הלילה. למעשה הוא מצדד, כי אך ורק ביצה שקולפה לפני תחילת הלילה ונוותרתה כן כל הלילה, היא זו המדוברת בגמרתנו, ובביצה זו קיימת הקפידא שלא לאוכלה. היוצא מן הדברים, כי ביצה שקולפה בשעת ארוחת ערב, מותרת באכילה למחרת, שהרי קולפה לאחר רדת הליל (וראה "שמירת הגוף והנפש" שם אות ב').

דף יז/א שלג אינו לא אוכל ולא משקה

הקפאה והפשרה בשבת

שלג, קרח, ברד, גליד וכפור, אינם נחשבים לא אוכל ולא משקה. הלכה זו שנאמרה בסוגייתנו בנוגע לטומאת אוכלים, שאלו אינם מקבלים טומאה, מהווה יסוד להלכה מעשית בימינו אנו, אף על פי שאיננו נוהגים בדיני טהרה, שהרי טמאי מתים אנו, כולנו.

במסכת שבת (נא/ב) נאמר, כי בשבת אין לרסק את השלג ואת הברד. בטעמו של דין זה נאמרו הסברים ופירושים שונים. בעל ספר ה"תרומה" מצוטט על ידי הראשונים (הרמב"ן והר"ן שם, אך יש מן הראשונים שפירשו את דבריו באופן אחר), כי אין לרסקם בשבת מפני איסור 'נולד', היינו: המים הנוצרים מן השלג ומן הברד, נולדו כיש מאין, והם אסורים בשבת מדין 'מוקצה', ככל הדברים שנוצרו בשבת ואשר אסורים משום סיבה זו. אם אכן השלג היה נחשב משקה, לא היתה כל עילה להחשיב את המים המופשרים ממנו כיצירה חדשה, שהרי בהיותו שלג היה 'משקה', וכעת בהופכם למים הם 'משקה', אין זאת, אלא שהכרעתו מבוססת על סוגייתנו בה מבואר, כי השלג אינו 'משקה' ואינו 'מאכל' (עיי' "אורחות שבת", עמ' ר"ה).

כאשר נבקש לבחון אם בשבת מותר להשתמש בקרח שנמס מאליו, נמצא, כי לפי שיטת בעל התרומה הדבר אסור, שהרי מימיו נולדו בשבת והם מוקצה. אף על פי שלפירושים של ראשונים אחרים בסוגיה במסכת שבת, הדבר מותר, כתב הרמ"א (או"ח ס"י ש"ח סעי' ט"ז) כי נהגו להחמיר כדבריו, ורק במקום הצורך ניתן לסמוך על המקילים. הגאון מטשעביץ זצ"ל טוען, כי מחלוקתם היא לגבי קרח שהפך למים, אך הכל יודו כי מים שהפכו לקרח אסורים. זאת, מאחר שסיבת ההיתר לדעתם להשתמש בשבת בשלג שהופשר, נעוצה בכך שעוד טרם ההפשרה בעל הקרח חושב עליו כעל 'משקה', וממילא נחשב הדבר שלא באה יצירה חדשה לעולם. סברה זו ניתנת להאמר אך ורק לגבי קרח ולא לגבי מים העומדים לקפוא, שכן, ניתן להבין כי קרח העומד להפשר

נחשב 'משקה' על שם ייעודו ועתידו הקרוב. ברם, כאשר מקפאים מים, הרי מטרת ההקפאה היא להופכו ממים, ממשקה, לדבר שאינו משקה, היתכן לומר כי גם בשעה זו שנקפאנו נחשיבו כ'משקה' בעוד פעולת ההקפאה מורה להיפך? (שו"ת "דובב מישרים" ח"א סי' נ"ה, ועיי' "שמירת שבת כהלכתה" ח"א פ"י הערה י"ד טעמי הגרש"ז אורבך להתיר "נולד" כזה). כך או כך, אומר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, הן לדעת הסוברים כי קרח אינו משקה והן לדעת הסוברים כי קרח משקה הוא, הכל יודו כי חלב קפוא נחשב משקה, שכן, החלב הוא משקה חשוב וכל ייעודו הוא לשתייה בתור נוזל ולא בעודו קפוא, לפיכך, גם בעודו קרח הוא נחשב 'משקה' שלכך נוצרת. שונה הדבר לגבי מים, אשר לגביהם קיימת מחלוקת, מפני שפעמים שהם עומדים לשימוש בתור קרח, וממילא, אין סיבה להחשיבם כ'משקה' גם בשעה שאין אפשרות לשתות אותם ("שמירת שבת כהלכתה" פ"י הל' ה' ובהערה ט"ו).

דף ט/א למטבל

טבילה במקווה לשם מה, כולנו טמאים!

זה שבועיים ימים אנו לומדים על הגבלות בדיני אישות החלות בסיבת טומאה שמקורה באדם. בתום מקור טומאתם, עליהם לטבול במקווה טהרה, או אז הרי הם שבים להיות כאדם טהור, כפי שטמא מת, טמא שרץ, טמא נבלה ועוד, נדרשים לטבול במקווה טהרה, ואם לא עשו כן טומאתם עליהם.

כידוע, כיום כולנו טמאי מת, אחר שבעונותינו חרב בית המקדש, ואין בידינו מי אפר פרה להטהר מטומאת המת. הנידון שנברר במאמר הבא הוא, מאחר שכולנו טמאי מת, מה מועילה טבילה זו או אחרת במקווה, הרי הכל מכירים את המשפט הידוע "טובל ושרץ בידו" (תענית טז/א ועוד), הבא לבטא, כי אדם טמא הטובל במקווה טהרה ואוחז שרץ בידו, אינו עולה מטומאתו. מה תועלת, איפוא, יש בטבילה במקווה טהרה.

ובכן, שני דרכים שונות פילסו רבותינו גדולי הדורות להבנת נושא חשוב ויסודי זה, כלהלן.

באיזה אופן המקווה טהרה: הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל ("שערי יושר" פ"ב) מבאר, כי שאלה זו מבוססת על ההנחה, שמקווה הטהרה מחיל על האדם רוח טהרה המסירה את הטומאה, וממילא, אין אפשרות להבין, כיצד יתכן שרוח טהרה תשרה על אדם שעדיין טומאה מסויימת עליו. ברם, האמת היא, כי המקווה פועל על ידי הסרת דיני טומאה כפי הניתן. כלומר, די בכך שדין טומאה אחד יסור מעם הטמא, כדי שהטבילה תועיל לו ותחשב כטבילת טהרה. לפיכך, דווקא טמא שרץ הטובל ושרץ בידו, לא עלתה לו טבילה, מפני שהוא ייצא מן המקווה בדיוק כפי שנכנס אליו - טמא שרץ, מה טעם, איפוא, לטהרו מטומאת השרץ הראשון, אם בלאו הכי ייטמא מיד מן השרץ השני. לא כן, בטבילת טמאי מסכתנו, הרי עליהם להשיל מעצמם דיני טומאה ייחודיים להם, אשר אינם נוהגים בטמא מת, ולפיכך, אף על פי שטמאי מת אנו, הטבילה מועילה ויש לה תוקף.

קיימת גישה שונה לחלוטין לנושא זה, ולפיה, גם אם נפרש כי "טובל ושרץ בידו" אינו עולה מטומאתו כלל, והוא נותר טמא מת, עדיין ניתן להבין מדוע טמאי מסכתנו טובלים לטהרתם, שכן, לא הרי דינם כדין יתר הטמאים. בגליון הראשון של מסכתנו הבאנו את שיטתו הייחודית של בעל "הנודע ביהודה" זצ"ל, אשר סובר כי ההגבלות בדיני אישות אינן נוגעות לדיני טומאה כלל, אלא התורה קבעה, כי המקרה אשר גרם לכך שחלה טומאה האוסרת על נגיעה ב'קודש', הוא גם המחיל את ההגבלות הללו, אך לא מפני דיני טומאה, אלא כדין שאר איסורי התורה ("ישב שמעתא" שער א פרק י"ד, ועיי' שו"ת "נודע ביהודה" תניינא יו"ד סי' ק"כ). מעתה, תורתנו הקדושה קבעה, כי כדי להסיר הגבלות אלו יש לטבול במקווה טהרה, אך הן אינן טומאה, וממילא אין כל עילה להשוות ביניהן לבין המקרה של "טובל ושרץ בידו" (ועיי' בספר "שיח השדה" מהגר"ח קנייבסקי שליט"א, ליקוטים סי' י"א).

לעילוי נשמתהר"ר **אברהם יהושע תפוחי** ז"ל

ב"ר יונה ז"ל נלב"ע כ"ב טבת תשס"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמתמרת **שפרה איטה זעפטל** ע"ה

בת הר"ר יעקב הלוי ז"ל

נלב"ע כ"ז טבת תשמ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.**לעילוי נשמת**הר"ר **מנשה וסרצוג** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ"ב טבת תשל"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמתהר"ר **נפתלי צבי שיף** ז"ל

ב"ר יששכר דב ז"ל נלב"ע כ"א טבת תשנ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לרגל לימוד מסכת נדה

יצא לאור קונטרס

"מאורות הטהרה"

ובו קיצור הלכות נדה

ויסודות הטהרה

נערך ע"פ ספר יסוד הטהרה

יו"ל ע"י "מאורות הדף היומי"

הקונטרס יחולק חינם למגדי השיעורים

במשרדי "מאורות הדף היומי"

בני-ברק: טל. 03-6164725

ירושלים: פל. 050-6750953

אשדוד: טל. 08-8675902

בעוד כשמונה שבועות יצטרפו אלפי לומדים חדשים ללימוד מסכת "ברכות". זו ההזדמנות שלך לרכוש שותפות בדף הגמרא לע"נ יקירך ז"ל. ובזכות זה תרבה תורה בישראל

**מסכת ברכות
הזדמנות מיוחדת**

לפרטים והרשמה במשרדי "מאורות" טל. 03-6164725 פקס. 03-5780243

"הדף שלך לנצח"

תקליטור "מאורות הש"ס"

על מסכת נדה
דף כ"ב - ל"ט
לצפיה + MP3

1-700-500-151